

Kalajoen vesienhoitoryhmä - Vakaasti Peräsimessä -hankkeen loppuraportti

Hanke: Kalajoen vesienhoitoryhmä - Vakaasti Peräsimessä

Toteutusaika: 2.12.2019 – 31.12.2021

Vastuulliset toteuttajat: Ylivieskan kaupunki

Sisällys

Kalajoen vesienhoitoryhmä - Vakaasti Peräsimessä -hankkeen loppuraportti

1. Tiivistelmä
2. Hankkeen tausta ja tavoitteet
3. Hankkeen osapuolet ja menetelmät
 - 3.1 Valtionavustus
4. Hankkeen tulokset
 - 4.1 Kalajoen vesienhoitoryhmän toiminta
 - 4.2 Kosteikko- ja vesienhoitosuunnittelu
 - 4.3 Vesien hallinta maa- ja metsätaloudessa
 - 4.4 Vesienhoidon kuntakohtaiset toimintaohjelmat
5. Hankeviestintä, -yhteistyö ja verkostoituminen
6. Talousraportti
7. Yhteenveto

Lähteet

Liitteet

1. Tiivistelmä

Kalajoen vesienhoitoryhmän Vakaasti Peräsimessä -hankkeen avulla parannettiin Kalajoen vesistöalueen vesienhoidon tilaa. Hankkeessa toteutettiin useita kosteikkosuunnitelmia sekä luonnollisen peruskuivatuksen suunnitelma. Hankkeen avulla myös parannettiin yhteistyötä niin Kalajoen vesistöalueen sisällä kuin alueellisesti koko Pohjois-Pohjanmaallakin.

Kalajoen vesienhoitoryhmä on perustettu vuonna 2013, ja sen toimintaa on aktiivisesti pidetty yllä eri hankkeiden avulla tähän päivään saakka. Kalajoen vesienhoitoryhmän toiminnan tavoitteena on Kalajoen vesistöalueen vesien tilan parantaminen ja vesiensuojelullisten ratkaisujen kehittäminen sekä verkostoitumisen parantaminen alueen toimijoiden kesken.

Hankkeessa mahdollistettiin Kalajoen vesienhoitoryhmän toimintaa järjestämällä kokouksia ja vierailuja kunnostuskohteisiin. Hankkeessa toteutettiin vesienhoidon kuntakohtaiset toimintasuunnitelmat kaikille osallisille kunnille, kolme kosteikkosuunnitelmaa sekä yksi luonnonmukaisen peruskuivatuksen suunnittelu. Lisäksi hankkeessa kunnostettiin kahta aiemmassa hankkeessa toteutettua kosteikkoa.

Hankkeen vastuullisena toteuttajana toimi Ylivieskan kaupunki. Pohjois-Pohjanmaan ELY-keskus rahoitti hanketta 34 293,04 eurolla. Kalajoen vesienhoitoryhmään kuuluvat kunnat rahoittivat hanketta yhteensä 7830 eurolla ja Vestia Oy rahoitti hanketta yhteensä 1000 eurolla yhteistyösopimuksien kautta. Ylivieskan kaupungin omarahoitusosuus oli 14 032,04 euroa, mikä sisältää myös vesienhoitoryhmän maksun. Hanke tukee Suomen vesienhoidon ja merenhoidon toimenpideohjelman tavoitteita ja toimia vesien hyvän tilan saavuttamiseksi. Hankkeen kesto oli noin 2 vuotta ja se toteutettiin aikavälillä 2.12.2019-31.12.2021. Tässä loppuraportissa raportoidaan hankkeen tulokset.

2. Hankkeen tausta ja tavoitteet

Kalajoen vesienhoitoryhmä on perustettu vuonna 2013 Vesikolmio Oy:n hallinnoimassa Meidän Kalajoki – hankkeessa ja sittemmin sen toimintaa on jatkettu ja kehitetty eri hankkeissa. Kalajoen vesistön alueella toimiva Kalajoen vesienhoitoryhmä on neuvottelukunta, joka neuvottelee vesien hoidosta ja käytöstä yhteistyössä paikallisen tulvaryhmän ja alueellisen vesienhoidon yhteistyöryhmän kanssa. Kalajoen vesienhoitoryhmä on vesien hoitoon ja käyttöön liittyvän keskustelun paikallinen foorumi. Siihen on kutsuttu eri alojen edustajia alueen kunnista (Kalajoki, Alavieska, Ylivieska, Sievi, Nivala, Reisjärvi ja Haapajärvi), elinkeinoelämästä, etujärjestöistä ja yrityksistä. Kalajoen vesienhoitoryhmän toiminnan aikana on toteutettu useita hankkeita, joissa on suunniteltu ja toteutettu vesiensuojelutoimia ja lisätty tietoisuutta vesiensuojelusta, tulvasuojelusta, tulviin varautumisesta ja happamista sulfaattimaista.

Hankkeen tavoitteena oli edistää vesienhoidon toimijoiden verkostoitumista paitsi alueellisesti Kalajoen alueella, myös laajemmin, sekä sitouttaa kuntatoimijoita vesienhoitotyöhön. Tarkoituksena oli laatia kuntakohtaiset vesienhoidon toimintaohjelmat, edistää vesienhoitoa etenkin maa- ja metsätaloudessa sekä kehittää ja monipuolistaa vesistöaluekohtaisen vesienhoitoryhmän toimintamallia.

Hanketyöntekijän tehtäviksi (50 % työaika) oli suunniteltu vesienhoitoryhmän sihteerin tehtävät ja toimiminen yhteyshenkilönä. Töihin kuului mm. kokousten ja kuulemisaineistojen valmistelu, kokousmuistion kirjoittaminen, hankkeen viestintä ja Meidän Kalajoki –nettisivujen päivittäminen sekä kuntakohtaisten vesienhoidon toimintaohjelmien laatiminen kuntien kanssa yhteistyössä ja maa- ja metsätalouden vesienhallinnan toimenpiteiden ja kosteikkosuunnitelmien huolehtiminen. Hanketyöntekijän tuli myös tehdä yhteistyötä muiden alueella toimivien vesiensuojeluun- ja hoitoon liittyvien hankkeiden ja sidosryhmien kanssa.

Hanke alkoi 2.12.2019 ja päättyi 31.12.2021. Hankkeen toteutti Ylivieskan kaupunki. Hanke sai rahoitusta vesienhoitoryhmän yhteistyösopimusten kautta, vasterahana toimenpiteiden tai suunnitelmien kohteina olevilta kunnilta ja Ylivieskan kaupungilta.

3. Hankkeen osapuolet ja menetelmät

Hankkeen vastuullisena toteuttajana toimi Ylivieskan kaupunki. Hanketta on rahoittanut Pohjois-Pohjanmaan ELY-keskus, Kalajoen vesienhoitoryhmä sekä Ylivieskan kaupunki ja talkootyö. Ylivieskan kaupungin ympäristöpäällikkö Tapio Koistinaho vastasi hankkeesta ja sen etenemisestä. Hankkeen ajan Ylivieskan kaupungilla työskentelivät hankevetäjinä Terhi Rahkonen sekä Nita Tuomi, jotka vastasivat hankkeen toteuttamisesta käytännössä.

Ylivieskaan suunniteltujen kosteikkojen suunnitelmat tilattiin Kosteikkomaailmalta, jossa suunnittelijana toimi suunnittelubiologi Juha Siekkinen. Kalajanjoen luonnonmukaisen peruskuivatuksen suunnitelma tilattiin KVVY Tutkimus Oy:lta, ja suunnittelijoina toimivat osastonjohtaja Janne Pulkka, MMM Timo Niemelä sekä maanmittausteknikko Jukka Paitula. Ostopalveluina toteutetut työt kilpailutettiin alan toimijoiden kesken.

Kosteikkojen suunnittelua tehtiin yhteistyössä maanomistajien kanssa. Kosteikot toteutettiin maanomistajien ehdottamiin paikkoihin ja he saivat suunnitella yhdessä konsultin kanssa kohteet. He pääsivät vaikuttamaan kosteikkosuunnitelmiin pitkin suunnittelua myös useilla maastovierailuilla.

3.1 Valtionavustus

Hanketta rahoitti Pohjois-Pohjanmaan ELY-keskus 60 % osuudella hyväksyttävistä kokonaiskustannuksista (101 500 €, jolloin avustus olisi 68 500 €). Avustusta haettiin 2.12.2019 ja se myönnettiin 20.5.2020. Avustuksen suuruudeksi hyväksyttiin yli 50 %, koska hanke on vesien- ja merenhoitoa edistävä ja edistää myös vesienhoitosuunnitelman tavoitteiden toteutumista.

4. Hankkeen tulokset

4.1 Kalajoen vesienhoitoryhmän toiminta

Hanke mahdollisti Kalajoen vesienhoitoryhmän toiminnan vakiintumisen ja tiivistymisen. Kalajoen vesienhoitoryhmään kuuluvat kunnat ovat päättäneet uusia vuonna 2017 solmitun kolmivuotisen yhteistyö- ja rahoitussopimuksen seuraavaksi kolmeksi vuodeksi 2020–2022. Myös yhteistyö Vestia Oy:n kanssa jatkuu. Vesienhoitoryhmä päivitti toimintasuunnitelmansa samassa yhteydessä yhteistyö- ja rahoitussopimuksen päivittämisen kanssa, ja päätti toimintasuunnitelman päivityksestä samassa kolmen vuoden syklissä tästä eteenpäin. Ryhmän jäsenet ovat osallistuneet aktiivisesti kokouksiin, joita järjestettiin 2 kertaa vuodessa. Kokousten osallistujamäärä on vaihdellut 10–20 henkilön välillä. Kokoukset järjestettiin koronapandemian takia hybridikokouksina, osin etänä Teamsin kautta ja osin lähitapaamisena kokoontumisrajoitusten mukaan. Ryhmän vahvuudeksi voisi sanoa ryhmäläisten laaja-alaisen asiantuntijuuden vesiensuojelun eri näkökulmista. Kokouksissa on käyty läpi ajankohtaisia vesiensuojeluasioita sekä kuntakohtaisesti, alueellisesti että maakunnallisesti ja käyty vilkasta keskustelua. Yhteishenki on ollut hyvä. Kokousten yhteydessä on järjestetty tutustumiskäyntejä paikallisille kohteille: Vääräjoen alaosan siltakohteille Alavieskassa, Lohijoen elinympäristökunnostuskohteelle Haapajärvellä ja Petäjäjoen elinympäristökunnostuskohteelle Sievissä

Kalajoen vesienhoitoryhmä on vastannut yhteen kuulemispyyntöön antamalla asiasta yhteiset lausunnot:

- Kuuleminen koskien Oulujoen-lijoen vesienhoitoalueen vesienhoitosuunnitelmaa vuosille 2022–2027

Lausunto on jaettu julkisesti luettavaksi Meidän Kalajoki –sivustolla osoitteessa:

<http://www.meidankalajoki.fi/vesienhoitoryhman-lausunnot>. Sivustolta löytyy myös Kalajoen vesienhoitoryhmän kokousmuistiot liitteineen. Meidän Kalajoki –sivusto toimii edelleen Kalajoen vesienhoitoryhmän ja alueen hankkeiden koostavana viestintäkanavana. Sivustolle on koottu tietoja hankkeiden lisäksi mm. vesistöstä ja tulvista.

4.2 Kosteikko- ja vesienhoitosuunnittelu

Kosteikkojen suunnittelu on yksi askel lähemmäs kosteikkojen toteutumista ja sen avulla voi hakea rahoitusta kosteikkojen perustamiseen. Toteutuessaan alueelle perustetut kosteikat vähentävät Kalajoen hajakuormitusta ja paikallisesti lisäävät luonnon monimuotoisuutta. Yleensä kosteikoilla on myönteinen vaikutus alueiden kuivatukseen. Kosteikat pidättävät valuma-alueiden vesien sisältämää kiintoainesta ja ravinteita viivyttämällä vesiä kosteikolla. Kosteikat myös monipuolistavat ympäristöä tarjoamalla elinympäristön mm. veden selkärangattomille, puolisuokeltaja sorsille, kahlaajille, viitasammakoille ja sudenkorennoille. Myös nisäkkäät mm. sorkkaeläimet voivat käyttää sitä juomapaikkana. Kosteikoille syntyy luonnostaan kasvillisuutta, joka myös osaltaan sitoo ja käyttää veden sisältämiä ravinteita kasvuun.

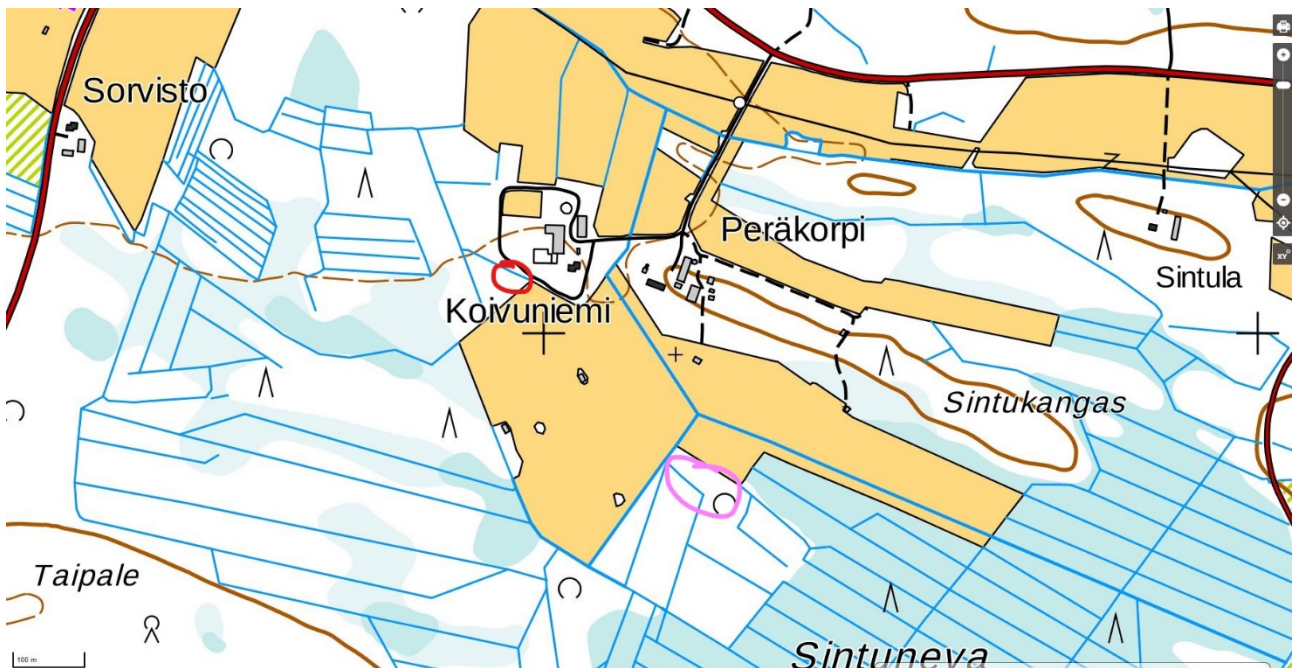
Kalajoen pääuomassa on valtakunnallisesti merkittävä tulvariskialue Alavieskan ja Ylivieskan taajamien välillä. Vesistöalueelta on tunnistettu myös muita tulvariskialueita. Valuma-alue on voimakkaasti ojitettu valtakunnallisestikin tarkasteltuna. Kosteikkojen rakentaminen ei yksinään ratkaise tulvariskejä, mutta ne

osaltaan palauttavat valumavesien luontaista viivytystä. Näin ollen kosteikkojen rakentaminen palvelee niin vesienhoitoa, luonnon monimuotoisuutta kuin myös tulvariskien hallintaa.

Hankkeessa suunniteltiin yksityismaille kolme vesiensuojelukosteikkoa, jotka sijaitsevat Kalajoen vesistöalueella. Hankkeen tavoitteena oli tehdä viisi kosteikkosuunnitelmaa. Suunniteltavia vesiensuojeluun soveltuvia kohteita pyrittiin etsimään koko hankealueeseen kuuluvien kuntien alueelta, mutta ehdotetuilla kohteilla oli vastustusta maanomistajien puolelta, joten kohteita ei lähdetty suunnittelemaan turhaan ilman toivoa toteutuksesta. Kaikki Vakaasti Peräsimessä -hankkeen kosteikkosuunnitelmat teki Juha Siekinen Kosteikkomaailmasta. Suunnittelutyö kilpailutettiin. Kosteikoiden lopulliset toimenpidesuunnitelmat tulevat vasta joulukuussa, joten liitteinä 1–3 olevat suunnitelmat ovat luonnoksia.

Hankkeen tavoitteena oli myös toteuttaa 2–3 kosteikkokohdetta, mutta näitä ei saatu toteutettua sopivien kohteiden puuttuessa. Hankkeessa suunniteltuja kosteikoita ei ehditty toteuttaa hankeaikana, sillä suunnittelutyö tapahtui vasta syksyllä 2021. Hankkeessa kuitenkin kunnostettiin kahta VIIIVYTYS-hankkeessa vuonna 2019 toteutettua kosteikkoa Ylivieskan Tuomiperällä, Koivuniemen kosteikkoa ja Sintulan kosteikkoa (kuva 1). Koivuniemen kosteikolla korjattiin pohjapatoa uudella soralla, tulvan kuljetettua alkuperäisestä padosta soraa pois.

Sintulan kosteikolle toteutettiin uusi laskeutusallas tulo-ojan suulle, ja lisäksi suurennettiin tulo-ojaa. Sintulan kosteikkoalue on rakennettu jo VIIIVYTYS-hankkeessa melko suureksi, mutta valuma-alueen metsäojat ovat tuoneet vedet helposti erityisesti tulva-aikaan pelloille. Tämän takia kokoomaojaa perattiin ja raivattiin, jotta vesi pääsisi kulkemaan paremmin kosteikkoalueelle. Ojien perkaukseen haluttiin yhdistää laskeutusallas, ettei laaja kosteikkoalue ala tukkeutua metsistä tulevan irtaimen maa-aineksen takia, ja pystyy tulevaisuudessakin palvelemaan vesiensuojelurakenteena. Laskeutusallasta on myös mahdollista tyhjentää koneellisesti helposti.

Kuva 1: Koivuniemen kosteikon sijainti punaisella ja Sintulan kosteikon sijainti vaaleanpunaisella. Karttapohja: Maanmittauslaitos

4.2.1 Ojaräme, Ylivieska

Ensimmäinen suunniteltu kosteikkopaikka sijaitsee yksityisen maanomistajan kiinteistöllä Ylivieskan Rajaperällä (kuva 2) kaupungin keskustasta 10 km koilliseen. Ojarämeelle suunniteltava kohde sijaitsee

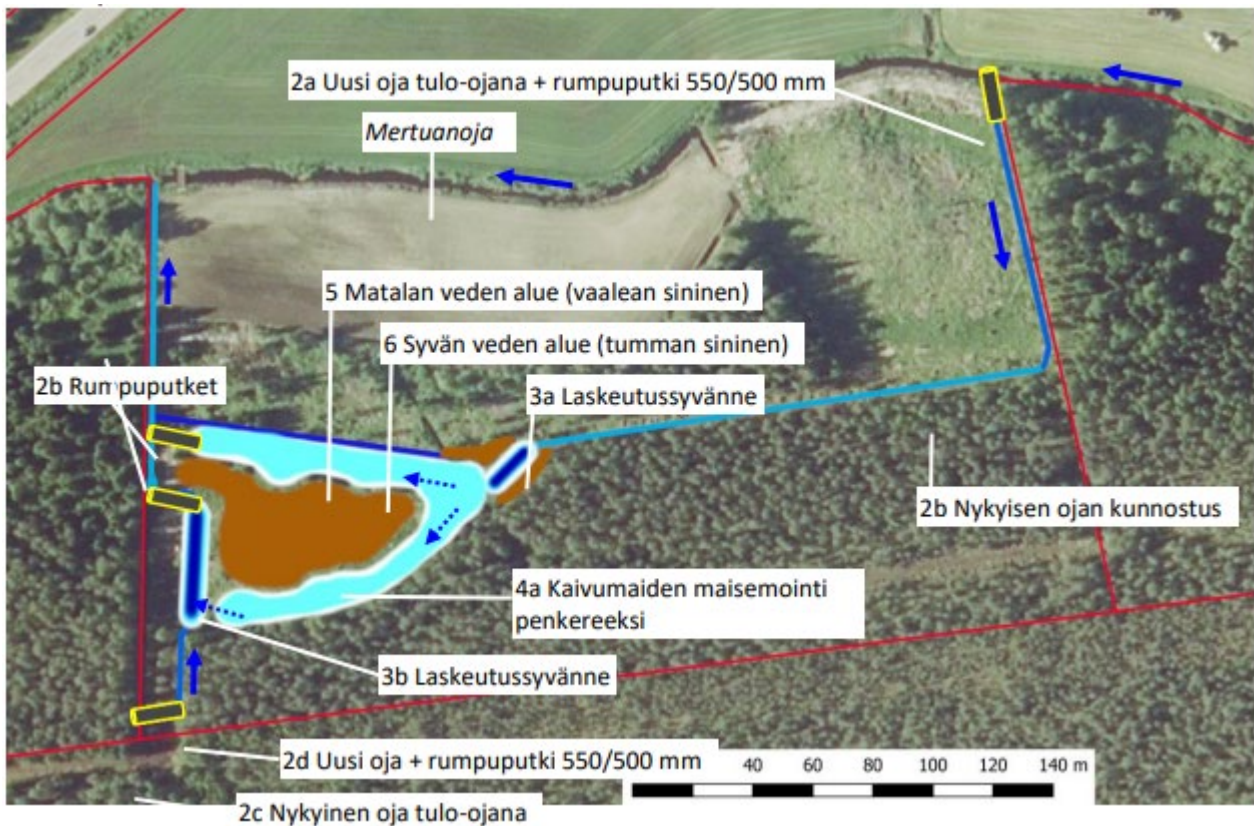
Mertuanojan osavaluma-alueella (53.025), jonka vedet kulkevat Ylivieskan kautta Kalajokeen. Suunnitellun kosteikon valuma-alue on noin 28 ha ja se on täysin metsätalousmaata.

Kuva 2: Ojarämeelle suunnitellun kosteikon sijainti (merkitty sinisellä). Karttopohja: Maanmittauslaitos

Ojarämeelle olisi mahdollista perustaa kosteikko kaivamalla avovesialueita vähäpuustoiselle alueelle (kuva 3). Kosteikolle ohjataan lisää maa- ja metsätalousalueen ojitus- ja valumavesiä, jolloin kosteikko toimii vesiensuojelussa. Mertuanojasta voisi ohjata rumpuputken kautta vettä ylivirtaama-aikaan kosteikolle. Vesi tulisi laskeutussyvänteen kautta matalan veden alueelle ja sieltä rumpuputken kautta takaisin Mertuanojaan. Samalla Ojarämeen metsäalueelta voisi ohjata rumpuputken kautta vedet niin ikään laskeutusaltaan kautta kosteikon matalan veden alueelle ja kohti Mertuanojaa.

Kosteikkoaltaan kaivumaat siirretään keskelle nykyisen kummun päälle saareksi ja maisemoidaan sinne siten, että niiden kasvillisuutta voidaan niittää traktortyönä. Samalla säilytetään avoin ja loivapiirteinen lähimaisema, mikä osaltaan parantaa vesilinnuille ja kahlaajille sopivia elinympäristöjä. Vesialueille tulee erisyyksiä vesialueita ja rantaliejukoja, joista hyötyvät mm. kosteikoilla elävät linnut.

Kuva 3: Ojarämeelle suunnitellun kosteikon rakenteet (Lähde: Ylivieskan Ojarämeen kosteikon perustamisen toimenpidesuunnitelma, Juha Siekkinen, Kosteikkomaailma)

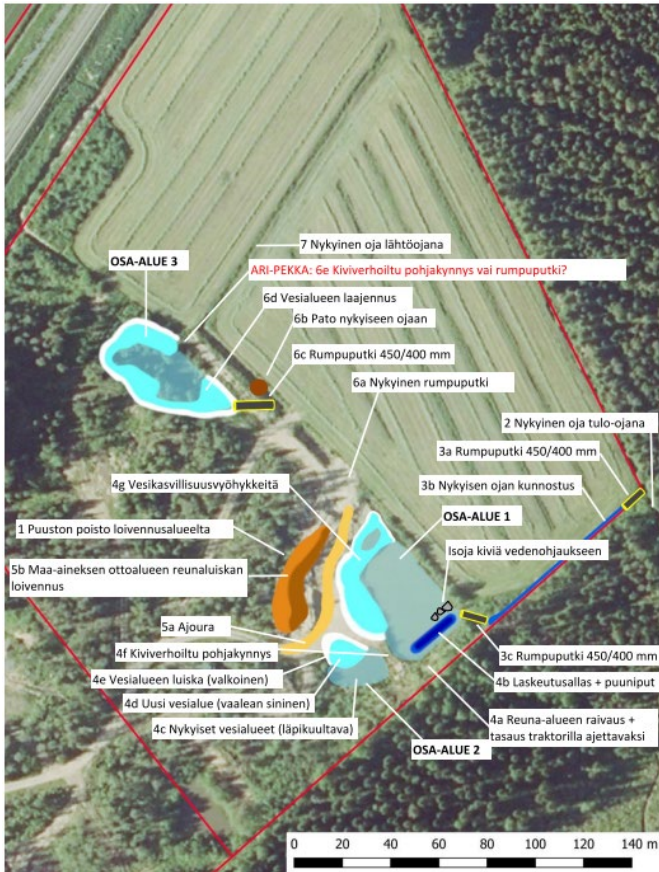
4.2.2 Isokorpi, Ylivieska

Toinen suunniteltu kosteikkopaikka sijaitsee yksityisen maanomistajan kiinteistöllä niin ikään Kalajoen vesistöalueeseen kuuluvalla Mertuanojan osavaluma-alueella (53.025) (kuva 4) kaupungin keskustasta noin 10 km koilliseen. Suunnitellun kosteikon pinta-ala on 0,26 ha ja valuma-alue on noin 351 ha, minkä pinta-alasta 2,7 ha on peltoa.

Kuva 4: Isokorvelle suunnitellun kosteikon sijainti (merkitty sinisellä). Karttapohja: Maanmittauslaitos

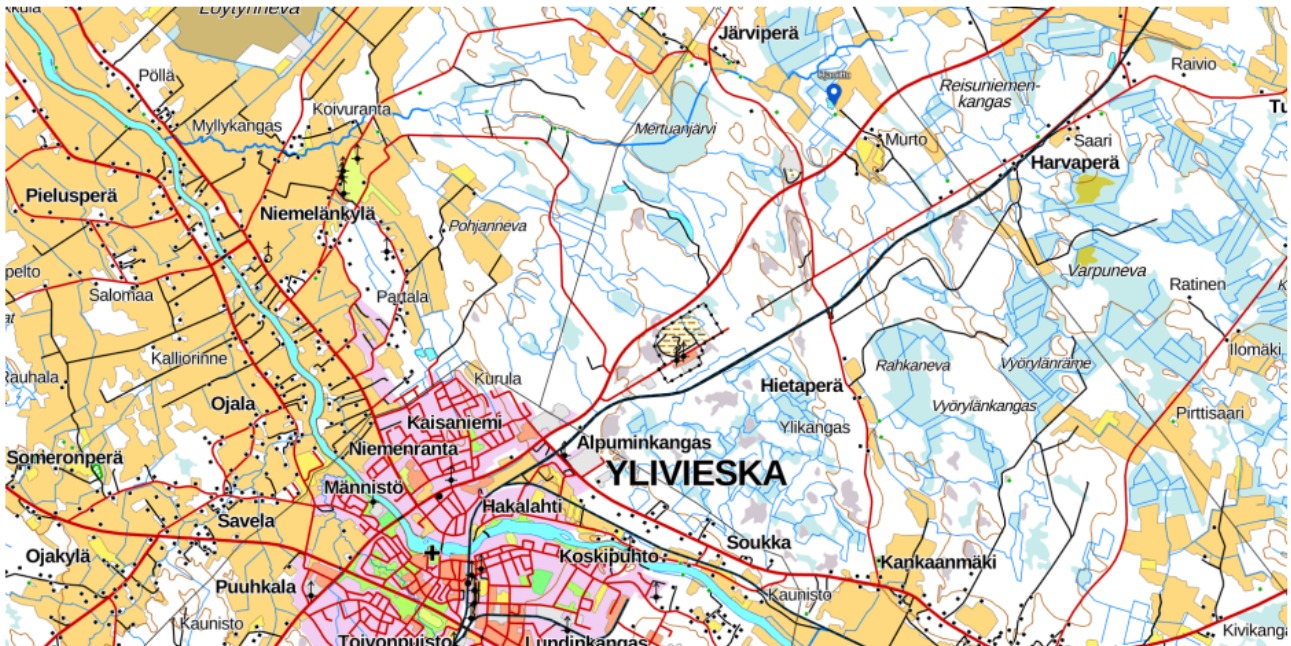
Isokorvelle olisi mahdollista perustaa kosteikko kaivamalla avovesialueita käytöstä poistumassa olevalla maa-aineksen ottoalueella (kuva 5). Kosteikolle ohjataan vettä nykyisestä itäpuolella olevasta kokoomaojasta, jolloin kosteikko toimii vesiensuojelussa. Vesi ohjataan ojasta rumpuputken kautta kosteikkoalueelle osa-alueelle 1 laskeutusaltaaseen. Laskeutusaltaalta vesi siirtyy matalamman veden alueelle ja sieltä rumpuputkea osa-alueelle 3. Osa-alue 2 toimii myös matalan veden alueena. Osa-alueelta 3 vedet kulkevat nykyistä pelto-ojaa pitkin takaisin kokoomaojaan. Kaivumaat siirretään reunoille ja maisemoidaan sinne siten, että niiden kasvillisuutta voidaan niittää traktorityönä. Samalla säilytetään avoin ja loivapiirteinen lähimaisema, mikä osaltaan parantaa vesilinnuille ja kahlaajille sopivia elinympäristöjä. Vesialueille tulee erisyyksiä vesialueita ja rantaliejukoja, joista hyötyvät mm. kosteikoilla elävät linnut.

Kuva 5: Isokorvelle suunnitellun kosteikon rakenteet (Lähde: Ylivieskan Isokorven kosteikon perustamisen toimenpidesuunnitelma, Juha Siekkinen, Kosteikkomaailma)

4.2.3 Ojaniittu, Ylivieska

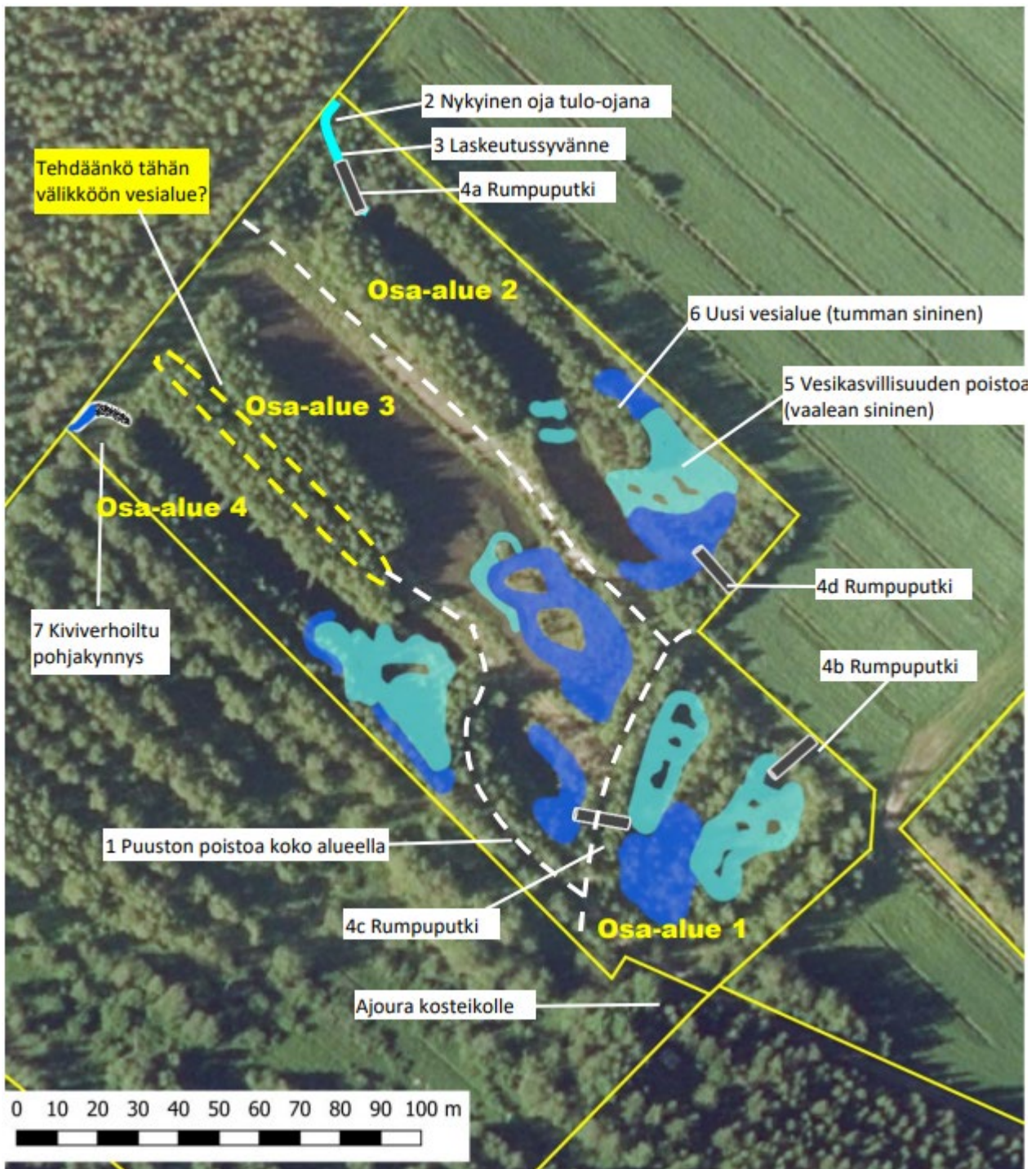
Kolmas suunniteltu kosteikkopaikka sijaitsee yksityisen maanomistajan kiinteistöllä kaupungin keskustasta noin 7 km koilliseen (kuva 6). Suunnitteluala sijaitsee myös Kalajoen vesistöalueeseen kuuluvalla Mertuanojan osavaluma-alueella (53.025). Suunnitellun kosteikon pinta-ala on 2,9 ha ja sen valuma-alueen pinta-ala 19 ha. Valuma-alueesta 5,4 ha on peltoa, ja muuten se on metsätalousmaata.

Kuva 6: Ojaniitulle suunnitellun kosteikon sijainti (merkitty sinisellä). Karttapohja: Maanmittauslaitos

Ylivieskan Murto-perällä sijaitseva Ojaniitun kosteikkoalue on muodostunut maanoton yhteydessä noin v. 1990. Maanottoalueille on kertynyt vettä, joiden vesiyhteyksiä parannetaan (kuva 7). Kosteikolle ohjataan lisää maa- ja metsätalousalueen ojitus- ja valumavesiä, jolloin kosteikko toimii vesiensuojelussa. Kosteikolla on myös muita myönteisiä vaikutuksia mm. lähimaisemaan. Kosteikkoa kunnostetaan avovesialueiden lisäämisellä ja uusien uomien kaivuulla sekä ympäröivän puuston poistolla. Kaivumaat siirretään reunoille ja maisemoidaan sinne siten, että niiden kasvillisuutta voidaan niittää traktorityönä. Samalla säilytetään avoin ja loivapiirteinen lähimaisema, mikä osaltaan parantaa vesilinnuille ja kahlaajille sopivia elinympäristöjä. Vesialueille tulee erisyyksiä vesialueita, rantaliejukoja ja saaria, joista hyötyvät mm. kosteikoilla elävät linnut.

Kosteikolle ohjataan vettä kahdesta suunnasta. Osa-alueelle 1 tulee vettä vain metsätalousmaalta rumpuputkea pitkin. Alueella on niin syvän kuin matalankin veden alueita sekä saaria. Alueella suoritetaan vesikasvillisuuden poistoa sekä kaivetaan uutta vesialuetta. Samaisesta tulo-ojasta vettä tulee rumpuputkea pitkin myös suoraan osa-alueelle 2, jonne myös suoritetaan vesikasvillisuuden poistoa ja uuden vesialueen kaivuuta. Osa-alueelle 2 tulee myös toisen rumpuputken ja laskeutussyvängteen kautta peltoalalta vettä nykyisestä tulo-ojasta. Osa-alue 1 yhdistyy rumpuputkella osa-alueeseen 3, jossa tehdään osin uuden vesialueen kaivua, mutta iso osa alueesta voidaan jättää koskemattomaksi. Osa-alueelta 2 vesi siirtyy avovesialueen kautta osa-alueelle 3 ja osa-alueelta 3 niin ikään avovesialueen kautta osa-alueelle 4. Osa-alueella 4 tehdään lähinnä vesikasvillisuuden niittoa. Neljänneltä osa-alueelta vedet kulkevat kiverhoillun pohjakynnyksen kautta poisto-ojaan.

Kuva 7: Ojaniitulle suunnitellun kosteikon rakenteet (Lähde: Ylivieskan Ojaniitun kosteikon perustamisen toimenpidesuunnitelma, Juha Siekkinen, Kosteikkomaailma)

4.3 Vesien hallinta maa- ja metsätaloudessa

Vakaasti Peräsimessä -hankkeen alkuvaiheilla pidettiin yhteistyöretkipäivä Verkostoilla tehoa vesienhoitoon -hankkeen (ProAgria Oulu) kanssa. Lokakuussa 2020 Ylivieskassa vieraili vesiensuojelusta kiinnostuneita 18 henkeä tutustumassa erilaisiin kosteikkoalueisiin. Samainen hanke oli järjestänyt Ylivieskassa seminaarin ja työpajan ensimmäisen kerran jo syksyllä 2019 ja retkipäivä oli jatkoa alkaneelle yhteistyölle. Retkipäivä oli alun perin tarkoitus järjestää jo keväällä 2020 vastaavanlaisena seminaaripäivänä, mutta

koronaviruspandemian takia ajankohtaa siirrettiin syksylle 2020 ja päivä toteutettiin loppujen lopuksi ulkoretkenä terveysturvallisuuden maksimoimiseksi.

Lisäksi hankkeessa toteutettiin luonnonmukaisen peruskuivatuksen ajatuksin Reisjärvelle Kalajanjokeen Kalajanjärven järvikuivion alueelle tulvasuojelu- ja peruskuivatussuunnittelu (kuva 8). Suunnitelma tilattiin KVVY Tutkimus Oy:lta, ja suunnittelijoina toimivat osastonjohtaja Janne Pulkka, MMM Timo Niemelä sekä maanmittausteknikko Jukka Paitula. Suunnittelutyö kilpailutettiin. Alun perin lähtöajatuksena oli toteuttaa kaksitasouomaa noin 2,7 km matkalle järvikuivion alueelle, mutta maastomittausten perusteella todettiin, ettei pelkkä kaksitasouoma auta maankuivatuksen parantamisessa maan painumisen takia, joten hankkeen suunnittelua jatkettiin yhdistäen kaksitasouomaan myös penkereiden kasausta alavimmille alueille uoman vieressä. Kalajanjoen järvikuivion ongelmat kärjistyivät toukokuussa 2021 tulvaan kevättulvan jälkeen, minkä takia vasta kylvetyt pellot täyttyivät vedestä useaksi päiväksi. Asiaan tarttui silloin kunnan ja ELY-keskuksen lisäksi myös eduskunnasta Mikko Kinnunen.

Kuva 8: Kalajanjärven järvikuivion alue (merkitty sinisellä). Karttapohja: Maanmittauslaitos

Reisjärvellä pidettiin hankkeikana kaksi yleisötilaisuutta Kalajanjärven järvikuivion maanomistajien kesken. Ensimmäinen toteutettiin 13.7.2021 Reisjärven kunnan valtuustosalissa. Paikalle tuli vain kolme maanomistajaa, vaikka kutsuttuja oli yli 30, mutta keskustelua saatiin rakentavasti aikaan pienelläkin porukalla. Yhteinen tahtotila niin maanomistajien kuin Reisjärven kunnankin puolesta oli, että tulvimisongelmaan on löydettävä ratkaisu, ja siltä pohjalta lähdettiin jatkamaan suunnittelun kilpailutusta. Reisjärven kunnan arkistoista löytyi vuoden 1986 perkausten asiakirjat pituus- ja poikkileikkauksineen, ja näitä skannattiin paljon, jotta suunnittelijat pystyisivät hyödyntämään mahdollisimman hyvin jo olemassa olevaa tietoa.

Elokuun 26. päivä Reisjärven kunnalla tuli vierailemaan väkeä Pohjois-Pohjanmaan ELY-keskukselta, ja heidän kanssaan luotiin myös suuntaviivoja Kalajanjoen kuivatusta ajatellen. Päätettiin, että meneillään olevan suunnittelun avulla kartoitetaan alustavasti tilannetta niin että viimeistään vuonna 2022 Reisjärven kunta tai Kalajan järvikuivion ojitusyhteisö pääsee hakemaan avustusta toteutushankkeelle. Suunnittelijat toteuttivat maastomittaukset lokakuussa, ja mittauksen tuloksia käytiin läpi yhdessä palaverissa 19.11. Palaverissa edustettuna olivat Reisjärven kunta, Vakaasti Peräsimessä -hanke, KVVY Tutkimus Oy sekä Mikko Kinnunen. Palaverin pohjalta päätettiin pitää vielä toinen kokous ”hallinnoivan tahon kesken”, ja siihen osallistuivat edellisten lisäksi myös ELY-keskus. Tässä kokouksessa päädyttiin lopputulokseen, että

esitellään maanomistajille projekti yhdistettynä kaksitasouomana ja pengerrakenteina 16.12. pidettävässä yleisötilaisuudessa, joka tätä kirjoittaessa on vasta tulossa.

4.4 Vesienhoidon kuntakohtaiset toimintaohjelmat

Kalajoen vesienhoitoryhmä on jo vuosia koostanut kunnittain hankelistausta vesienhoitoon liittyvistä kunnostuskohteista. Hankelistaus on ollut apuna mm. suunnittelu, rahoitus ja yhteistyötarkastelussa. Vakaasti Peräsimessä -hankkeen yhtenä tavoitteena oli jalostaa tämä hankelistaus Verkostoilla tehoa vesienhoitoon -hankkeen antaman mallin mukaan kuntakohtaisiksi toimintaohjelmiksi vesienhoitoryhmään kuuluville kunnille. Verkostoilla tehoa vesienhoitoon -hanke toteutti Länsi-Uudellemaalle vesistövision sekä kuntakohtaiset toimintaohjelmat, ja yhteistyössä hankkeen kanssa saimme sovellettua hyväksi todettuja käytänteitä myös Kalajoen alueelle.

Hankkeen aikana laadittiin seitsemän kuntakohtaista toimenpideohjelmaa (Ylivieskan kaupungille, Alavieskan kunnalle, Sievin kunnalle, Kalajoen kaupungille, Nivalan kaupungille, Haapajärven kaupungille ja Reisjärven kunnalle). Hankevetäjä vastasi toimintaohjelmien koostamisesta yhteistyössä kuntien ympäristö- tai teknillisen viranomaisen kanssa. Kunnat saivat itse päättää toimintaohjelman esittelemisestä organisaatiolle tai oleellisille sidosryhmille, kuten ympäristölautakunnalle. Toimintaohjelmat jäivät kunnille työkaluksi vesienhoidon huomioimiseen kuntastrategiassa sekä rahoituksessa ja sitouttavat kuntatoimijoita vesienhoitotyöhön.

Toimintaohjelma kattoi vesien tilan tarkastelun kunnan alueelle sijoittuvilla Kalajoen osavaluma-alueilla. Ohjelmassa selvitettiin vesialueista kerätyn tiedon määrää ja tiedon puutteita ja ohjattiin jatkamaan tai aloittamaan toimenpiteitä niin vesien laadun parantamiseksi kuin sen selvittämiseksi. Toimintaohjelma jakautui pohjavesiin, pintavesiin (virtavedet ja yli 1 ha järvet) sekä hule- ja jätevesiin. Vesienhoidon tila oli kuntakohtaisesti vaihteleva, osalla kunnilla resursseja, kiinnostusta ja jo tehtyjä selvityksiä oli toisia enemmän, mutta kaikki kunnat tiedostivat vesienhoidon olevan merkittävä tehtävä myös kuntaorganisaatiolle.

Vesienhoidon kuntakohtaiset toimintaohjelmat ovat raporttia kirjoittaessa kaikki lähes valmiita. Liitteessä 6 on esimerkkinä valmistunut Sievin toimintaohjelma, ja loppujen kuntien ohjelmat valmistuvat hankeajan puitteissa joulukuun aikana.

5. Hankeviestintä, -yhteistyö ja verkostoituminen

Hanketyöntekijä on tehnyt hankkeen ajan yhteistyötä muiden paikallisten ja alueellisten hankkeiden kanssa. Hankkeen pääasiallinen viestintäkanava on ollut meidankalajoki.fi -nettisivusto. Lisäksi viestintää on hoidettu sähköpostitse Kalajoen vesienhoitoryhmään kuuluvien tahojen kanssa.

Lisäksi verkostoja on rakennettu muiden vesiensuojelullisten hankkeiden kanssa. Tiivein yhteistyö tapahtui VYYHTI-hankkeen kanssa, joka on ProAgraria Oulun hallinnoima hanke. Hankkeen tarkoituksena on luoda Pohjois-Pohjanmaalle vesistöosaajien verkosto, ja toteuttaa seminaareja ja muita koulutuksia sekä yhteistyötä eri tahojen välillä. VYYHTI-verkoston koulutuspäivässä marraskuun ensimmäinen päivä käytiin myös esittelemässä Ylivieskan alueen vesienhoitohankkeita. Vakaasti Peräsimessä -hankkeen alkuvaiheilla pidettiin yhteistyöretkipäivä Verkostoilla tehoa vesienhoitoon -hankkeen (ProAgraria Oulu) kanssa. Vakaasti Peräsimessä -hanke on myös osallistunut Oulujoen-lijoen vesienhoitoalueen yhteistyöryhmän kokouksiin ja on mukana koko Pohjois-Pohjanmaan vesienhoitoalueen kehittämisessä. Yhteistyötä tehtiin myös Kari-Matti Vuoren PuuMaVesi ja PuuValuVesi -hankkeiden kanssa. Kari-Matti kertoi etäyhteydellä syksyn 2021 Vesienhoitoryhmän kokouksessa puunnippujen hyödyistä vesienhoidossa, ja yhteistyötä Kalajoen valuma-alueelle on suunniteltu tulevaisuuteen.

Vakaasti Peräsimessä -hanke osallistui myös Pohjois-Pohjanmaan ELY-keskuksen hallinnoimaan Vesiosaamisen kehittämishankkeeseen. Ylivieskassa oli tarkoitus vierailla kahdella eri kunnostuskokonaisuudella syyskuussa 2021, mutta koronaviruspandemian takia retkipäivä jouduttiin muuttamaan virtuaaliseksi. Virtuaalinen tutustuminen järjestettiin 19.10., ja Kalajoen vesistöalueelta tutustuttiin Pylväsojan kokonaisuuteen sekä Ylivieskan Taanilan alueen uusiin hulevesiratkaisuihin sekä tulvakosteikkoon.

Alueellisesti oltiin vuorovaikutuksessa erilaisten vesien tilan parantamiseen pyrkivien hankkeiden kanssa. Ylivieskassa on meneillään Pylväsojan valuma-alueen peruskuivatussuunnittelu ja samaisen joen alaosan elinympäristökunnostus. Sievin Petäjäjoella on niin ikään menossa elinympäristökunnostus. Hankkeen aikana valmistui Haapajärven Lohijoelle myöskin elinympäristökunnostus. Järviojan-Jukula-sojan sekä Kähtäväsojan valuma-alueen tarkastelua on ehdotettu, mutta ainakin vielä vasta puheen asteen.

Potentiaalisia kosteikkokohteita selviteltiin Reisjärven, Haapajärven ja Ylivieskan alueelta kosteikkosuunnittelua varten, kuten myös valmiita kosteikkosuunnitelmia koko Kalajoen alueelta. Alueen toimijoita kontaktoitiin laajasti kuntien, metsätalouden sekä muiden hanketoimijoiden kautta. Selvityksessä hyödynnettiin myös kirjallisuutta sekä aiempien hankkeiden tuloksia. Saadut tiedot kirjattiin vesienhoidon kuntakohtaisiin toimintaohjelmiin, vaikkei sopivia kohteita tähän hankkeeseen löytynytäkään.

6. Talousraportti

Hankkeen kokonaisbudjetti oli 101 500,00 € (alv 0 %). Tästä 60 900 € oli ELY-keskuksen myöntämää vesien- ja ympäristöhoidon edistämisen sekä vesiensuojelun tehostamisohjelman rahaa. Loppuosa hankkeesta rahoitettu talkootyöllä sekä Ylivieskan kaupungin ja Kalajoen vesienhoitoryhmän yhteistyösopimuksen (Ylivieskan kaupunki, Sievin kunta, Alavieskan kunta, Reisjärven kunta, Kalajoen kaupunki, Nivalan kaupunki ja Haapajärven kaupunki sekä Vestia Oy) rahoittamana. Kokonaiskustannuksista 49 000 € oli varattu vuodelle 2020 ja 52 500 € vuodelle 2021.

Hankkeen toteutuneet kokonaiskustannukset olivat 57 155,08 euroa. Kustannukset jäivät selvästi alle budjetin. Pohjois-Pohjanmaan ELY-keskus rahoitti hanketta 34 293,04 eurolla. Vuonna 2020 toteutuneet kustannukset olivat 12 383,34 euroa ja vuonna 2021 44 771,74 euroa. Kalajoen vesienhoitoryhmään kuuluvat kunnat rahoittivat hanketta yhteensä 7830 eurolla (1818 € 2020 + 6012 € 2021) yhteistyösopimuksen kautta. Vuoden 2021 summa sisältää myös Reisjärven vasterahan Kalajanjoen suunnittelusta. Lisäksi Vestia Oy rahoitti hanketta yhteensä 1000 eurolla (500 € 2020 + 500 € 2021). Ylivieskan kaupungin omarahoitussuosuus oli 14 032,04 euroa, mikä sisältää vesienhoitoryhmän maksun. Rahoitusta haettiin vasta vuoden 2021 lopulla. Hankkeen kustannukset jäivät odotettua pienemmiksi osin koronaviruspandemian takia, kun kaikkia suunniteltuja yhteistyöseminaareja ei saatu järjestettyä, tai ne siirrettiin kokonaan verkkoon, sekä osin vähentyneiden työ- ja matkakustannusten takia, kun valmiita kosteikoita ei saatu toteutettua.

7. Yhteenveto

Kalajoen vesienhoitoryhmän Vakaasti Peräsimessä -hanke oli Pohjois-Pohjanmaan ELY-keskuksen tukema hanke. Siinä toteutettiin kolme kosteikkosuunnitelmaa, luonnonmukainen peruskuivatussuunnittelu, kaksi kosteikon korjausta, seitsemän vesienhoidon kuntakohtaista toimenpidesuunnitelmaa sekä mahdollistettiin vesienhoitoryhmän toimintaa kokouksin. Hankkeen toteutti Ylivieskan kaupunki, ja sitä rahoitti Pohjois-Pohjanmaan ELY-keskus 34 293,04 eurolla, Kalajoen vesienhoitoryhmään kuuluvat kunnat 7830 eurolla, Vestia Oy 1000 eurolla ja Ylivieskan kaupunki 14 032,04 eurolla. Hankkeen kesto oli noin kaksi vuotta, 2.12.2019-31.12.2021.

Hanke toteutui pääosin hankesuunnitelman mukaisesti. Toteutettavat kosteikot jäivät puuttumaan sopivien kohteiden uupumisen takia, ja suunniteltujen kosteikkojen määrä jäi aavistuksen alle aiotusta samasta

syystä. Muuten hanke täytti tavoitteensa koronaviruspandemian aiheuttamista verkostoitumis- ja kokoontumishaasteista huolimatta.

Hankkeen kosteikkosuunnitelmat tehtiin yksityisten maanomistajien maille, jotka ovat todella kiinnostuneita myös toteuttamaan kosteikot maillaan. Toisen maanomistajan maille on toteutettu jo nyt useampi kosteikko eri hankkeissa, ja hän on aktiivinen viemään asioita eteenpäin, joten suunniteltujen kosteikoiden toteutus vaikuttaa todennäköiselle.

Hankkeen luonnonmukainen peruskuivatussuunnitelma toteutettiin Reisjärven kunnan alueelle Kalajanjokeen Kalajanjärven järvi-kuivioon. Reisjärven kunta, Pohjois-Pohjanmaan ELY-keskus sekä eduskunta ovat tehneet yhteistyötä Vakaasti Peräsimessä -hankkeen kanssa suunnitelman kokouksissa, ja niin edellä mainituilla kuin maanomistajillakin on vahva tahtotila saada korjattua alueen tulvanhallintaa mahdollisimman pian parhain mahdollisin keinoin. Kalajanjärven järvi-kuivion viljelysmaata pidetään Reisjärven parhaana, ja asia halutaan myös pitää samalla tolalla huolehtimalla kunnollisesta kuivatuksesta. On siis varsin todennäköistä, että myös peruskuivatussuunnitelma tullaan toteuttamaan.

Hankkeen seitsemän toteutettua vesienhoidon kuntakohtaista toimintaohjelmaa edistävät Kalajoen alueen vesienhoitoa. Kaikki kunnat saavat toimenpideohjelmansa omaan käyttöönsä, ja pystyvät toivottavasti tulevaisuudessa myös hyödyntämään niitä esimerkiksi kunnan budjettia suunnitellessa ja rahoitushakuja miettiessä. Kalajoen vesistöalueen kuntien yhteisellä panostuksella Kalajoki sivujokineen ja järvineen tullaan varmasti saamaan EU:n vesipuitedirektiivin mukaiseen tavoiteltuun hyvään tilaan.

Hankkeen viestinnässä on painotettu yhteistyötä muiden vesistöhankkeiden kanssa, kuten myös Kalajoen vesistöalueen yhteistä Meidän Kalajoki -sivustoa. Pohjois-Pohjanmaan alueella toimivan VYYHTI-verkoston avulla hanke pääsi jakamaan tietoa oman alueensa vesienhoidosta, kuten myös Pohjois-Pohjanmaan ELY-keskuksen Vesiosaamisen kehittämishankkeen avulla. Yhteistoimintaa on ollut myös paikallisissa vesienhoidollisissa hankkeissa eri toimijoiden kanssa.

Lähteet

Siekkinen, J. 2021. Ylivieskan Ojaniitun kosteikon perustamisen toimenpidesuunnitelma. Kosteikkomaailma

Siekkinen, J. 2021. Ylivieskan Ojarämeen kosteikon perustamisen toimenpidesuunnitelma.
Kosteikkomaailma

Siekkinen, J. 2021. Ylivieskan Isokorven kosteikon perustamisen toimenpidesuunnitelma. Kosteikkomaailma

www.meidankalajoki.fi

Liitteet

Liite 1. Juha Siekkisen Ojaniitun kosteikkosuunnitelman luonnos

Liite 2. Juha Siekkisen Ojarämeen kosteikkosuunnitelman luonnos

Liite 3. Juha Siekkisen Isokorven kosteikkosuunnitelman luonnos

Liite 4. Kustannuserittely vuodelta 2020

Liite 5. Kustannuserittely vuodelta 2021

Liite 6. Sievin vesienhoidon toimintaohjelma